

Стаття надійшла до редакції 20.12.2012 р.

Прийнято до друку 28.02.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Дмитренко В. І.

УДК 811.111'253

А. Є. Кулікова, Ю. О. Головачова

ПЕРЕКЛАДАЦЬКА КОМПРЕСІЯ МІЖМОВНИХ СУБТИТРІВ ХУДОЖНІХ ФІЛЬМІВ

Однією з основних складових комерційного й творчого успіху будь-якого кінофільму за кордоном є якісний переклад. У наш час найбільш поширеними у світі видами аудіовізуального перекладу (АВП) є дубляж і субтитрування. Із зазначених видів домінуючим є субтитрування, насамперед через те, що воно є набагато дешевшим. В Україні міжмовне субтитрування з англійської переважно вживається у DVD-індустрії та на телебаченні при перекладі з російської українською. Практики аудіовізуального перекладу стикаються зі значними труднощами при створенні субтитрів, по-перше, через відсутність відповідних дисциплін у програмах навчальних закладів, які здійснюють професійну підготовку перекладачів. По-друге, недостатня теоретична розробленість проблеми вітчизняними науковцями призводить до помилок при створенні україномовних субтитрів й зниженню якості вихідної продукції.

Серед провідних зарубіжних науковців, що займаються теорією аудіовізуального перекладу, слід зазначити Х. Діас Синтаса (J. Diaz Cintas), Й. Іварсона (J. Ivarsson), А. Сербан (A. Serban) та ін. Значний науковий внесок у розвиток субтитрування, визначення принципів й розробку правил і методик цього виду АВП зробили Г. Готліб (H. Gottlieb), Й. Іварсон (J. Ivarsson), М. Керол (M. Carroll) та ін. Проте специфіку україномовного субтитрування кінопродукції згадані вище науковці не досліджували. У вітчизняному ж перекладознавстві вагомими теоретичними розробками у галузі АВП відсутні.

Отже, протиріччя між потребою вдосконалення практики міжмовного субтитрування, з одного боку, й відсутністю теоретичних надбань у цій галузі, – з іншого, зумовлює актуальність пропонованого дослідження.

Метою нашого дослідження є виявлення особливостей компресії при субтитруванні англомовних художніх фільмів українською. Задля досягнення поставленої мети вирішувалися такі завдання: охарактеризувати основні ознаки субтитрування; розглянути чинники, які призводять до компресії кінодіалогу; виявити мовні одиниці, які найчастіше підлягають видаленню при міжмовному субтитруванні та є

специфічними для цього виду перекладу, з'ясувати, яким чином змінюються складні синтаксичні структури на прості згідно з особливими вимогами субтитрування.

Матеріалом дослідження послужили оригінальні версії художніх фільмів «Освідчення» (The Proposal) (2009 р.) й «Час» (In Time) (2011 р.) та субтитри українською.

Датський науковець, професійний субтитрувальник Генрік Готліб (Henrik Gottlieb) визначає субтитрування як письмовий, адитивний (новий вербальний матеріал додається у формі субтитрів), прямий, синхронний та полімедійний переклад [1, с. 161 – 170.].

Можна стверджувати, що субтитрування – це особливий вид перекладу. Адже субтитри не замінюють мову оригіналу, вони співіснують з нею, так само як і з іншими аудіо- та візуальними каналами фільму, і навіть конкурують з ними. Додамо особливості трансформації кінотексту. При письмовому перекладі письмовий текст мови оригіналу трансформується в письмовий текст мови перекладу, при усному перекладі усний текст – в усний. У разі субтитрування ми маємо трансформацію усного тексту в письмовий. Така специфіка зумовлює низку проблем, пов'язаних, у першу чергу, з різницею в сприйнятті усного й писемного мовлення.

Загальновідомим є той факт, що швидкість говоріння більша за швидкість читання. Необхідність узгодження швидкості читання й говоріння незмінно призводить до проблеми вибору мовленнєвої інформації, яка обов'язково має бути в субтитрах, а яка може або має бути випущеною. Це є частиною цілого процесу перекладу. До того ж глядачеві потрібен час не лише для ознайомлення з мовленнєвою інформацією, але й з відео-зображенням. Таким чином, при міжмовному субтитруванні перекладач неминуче повинен спростити інформацію, якщо не в міру можливості, то скрізь, де необхідно.

Спрощенню сприйняття інформації сприяє компресія мовного матеріалу при перекладі, зокрема вилучення й заміна.

Одним з виявів компресії є вилучення (опущення) певних компонентів словосполучень або членів речення. До цього виду трансформації при письмовому перекладі частіше всього звертаються, коли певна лексична одиниця є семантично надлишковою, тобто виражає значення, яке може бути зрозумілим з контексту.

Ми зосередимо нашу увагу на категоріях мовних одиниць, вилучення яких є специфічним для міжмовного субтитрування. Підкреслимо, що йдеться про субтитрування для загальної аудиторії без вад слуху.

1). Вигуки.

Raymond Leon: *No one's watching their clocks, huh?* – *Ніхто не дивиться на годинник?* (In Time)

Grandma Annie: *Ooh, that's a move I haven't seen.* – *Це новий рух* (The Proposal).

Margaret Tate: *Hey! We'd love to come down for the holidays.* – *Ми приїдемо до вас на свята* (The Proposal).

2). Слова, які можуть бути зрозумілі з аудіоряду без перекладу на кшталт «OK», «yes», «no» тощо.

Andrew Paxton: *Listen, I've worked too hard for this promotion to throw it all away, OK?* – *Я надто тяжко працював заради цього підвищення* (The Proposal).

Margaret Tate: *Oh, and please confirm the vegan meal, OK?* – *І замов вегетаріанське меню* (The Proposal).

Проте виголошені нечітко або представлені в розмовній версії (наприклад, «уир», «пир», «okey-dokey»), зазначені лексичні одиниці вже не так легко розпізнаються, тому видаляти їх не рекомендують [2].

3). Звертання.

Margaret Tate: *Frank, people in this country are busy, broke, and they hate to read.* – *Американці багато працюють і не люблять читати.*

Загалом звертання випускається доволі часто, адже з відео-/аудіоряду зрозуміло, до кого звертаються. Зазвичай іноземні імена перекладаються за допомогою транскодування, тому їхнє звучання знайоме глядачеві.

4). Мовні одиниці, які відбивають особливості, притаманні культурі оригіналу, але незрозумілі аудиторії реципієнта. Наприклад аббревіатури, специфічні для англосовної країни, які не мають відповідників в Україні.

Andrew Paxton: *So, these are the questions that INS is gonna ask us.* – *Ось запитання, які нам будуть ставити* (The Proposal).

У наведеному прикладі видалення аббревіатури *INS* (*Immigration and Naturalization Service*) є виправданим. По-перше, в Україні не має аналогічної служби, тому заміна відповідником неможлива. По-друге, використання прийому транслітерації глядачеві буде незрозумілим, а калькування призведе до збільшення кількості символів субтитру й втраті синхронізації.

5). Обставина місця (якщо місце не має значення або є зрозумілим з відеоряду).

Chairman Bergen: *He is the only person in the building who has enough experience.* – *І тільки він має певний досвід* (The Proposal).

Andrew Paxton: *Your phone arrived. I'm gonna go into town to pick it up.* – *Телефон прибув. Іду забирати* (The Proposal).

6). Вставні речення.

Will Salas: *I assume my time is as good as anyone's.* – *Мій час нічим не гірший* (In Time).

Philippe Weis: *I believe you two have already met.* – *Ви вже зустрічалися* (In Time).

Andrew Paxton: *Listen, I've worked too hard for this promotion to throw it all away, OK?* – *Я надто тяжко працював заради цього підвищення* (The Proposal).

7). Прості речення. Проведене дослідження вказує на те, що такі видалення зустрічаються не так часто. Наприклад:

Andrew Paxton: *Margaret's on that plane. I got to talk to her. Can you stop it?* – *Маргарет на тому літаку. Треба його зупинити* (The Proposal).

Виходячи з того, що читабельність тексту найважливіша при створенні субтитрів грецький науковець Ф. Карамитроглоу (F. Karamitroglou) доводить, що простіші синтаксичні структури є зрозумілішими, ніж складні, тому мають використовуватись більше при міжмовному субтитруванні [3]. Проаналізувавши україномовні субтитри кінодіалогів досліджуваних фільмів ми з'ясували, яким чином складні синтаксичні структури найчастіше були замінені на прості. Унаочнимо:

1) заміна словосполучення словом:

Margaret Tate: *Frank, people in this country are busy, broke, and they hate to read.* – *Американці багато працюють і не люблять читати* (The Proposal).

Margaret Tate: ... *and you spend more time cheating on your wife than you do in your office.* – ... *і більше часу проводиш у своїх коханок, ніж у власному кабінеті* (The Proposal);

2) заміна підрядного речення словосполученням:

Unfortunately, Margaret, if you're deported, you can't work for an American company. – *На жаль, у разі депортації ти не зможеш працювати на американську компанію* (The Proposal);

Grandma Annie: *My great-grandfather gave it to my great-grandmother when they got married.* – *Мій прадід подарував цей кулон моїй прабабусі в день весілля* (The Proposal);

3) заміна двох (або більш) простих речень на просте речення ускладнене заворотом.

It puts us at risk. It can spread. – *Це загрожує нам через поширення* (In Time).

Ще одним проявом компресії при міжмовному субтитруванні є об'єднання двох (або більш) простих речень у складне речення з випущенням елементів речень, які повторюються.

Andrew Paxton: *I'm not rich. My parents are rich.* – *Багатий не я, а мої батьки* (The Proposal).

Will Salas: *I mean, they aren't going to rob you. They are going to kill you.* – *Вони не пограбують вас, а вб'ють* (In Time).

Will Salas: *I'll watch from here. I'll make sure you're safe.* – *Я простежу звідси, щоб у тебе все було добре* (In Time).

Компресія синтаксичної структури також може відбуватися за рахунок номіналізації.

Gertrude: *The night before we graduated school, he proposed...* – *У ніч перед випускним у коледжі він освідчився...* (The Proposal)

Coffee Guy Server: *You want coffee or you want to reminisce?* – *Тобі кави чи спогадів?* (In Time)

Здійснене дослідження дає змогу зробити такі висновки: необхідність компресії при міжмовному субтитруванні зумовлена по-перше, потребою спрощення мовленнєвої інформації задля кращого сприйняття аудиторією, по-друге, – технічними обмеженнями АВП. До основних перекладацьких трансформацій за яких відбувається компресія слід віднести опущення (видалення), заміну мовних одиниць та об'єднання синтаксичних структур. Специфічними рисами перекладацької компресії міжмовних субтитрів є видалення таких мовних одиниць, як звертання, обставина місця, вставні речення, прості речення, тощо. Перспективним видається більш детальне вивчення перекладацької компресії при внутрішньомовному та міжмовному АВП в порівняльному аспекті.

Список використаної літератури

1. **Gottlieb H.** Subtitling – a new university discipline / H. Gottlieb // Teaching translation and interpreting. – Amsterdam : John Benjamins, 1992. – P. 161 – 170. 2. **Diaz Cintas J.** Audiovisual translation: Subtitling / J. Diaz Cintas, A. Remael. – Manchester : St. Jerome Publishing. – 2007. – 290 p. 2. **Karamitroglou F.** A proposed set of subtitling standards in Europe [Electronic resource] / F. Karamitroglou // Translation journal. – 1998. – Vol. 2. – Available from : <http://www accurapid.com/journal/04stndrd.htm>

Кулікова А. Є., Головачова Ю. О. Перекладацька компресія міжмовних субтитрів художніх фільмів

Стаття висвітлює проблему необхідності компресії кінотексту при міжмовному субтитруванні з англійської українською. Розглянуто чинники, які призводять до компресії кінодіалогу. До основних перекладацьких трансформацій, за яких відбувається компресія, слід віднести опущення (видалення), заміну мовних одиниць та об'єднання синтаксичних структур. Виявлено мовні одиниці, які найчастіше підлягають компресії при міжмовному субтитруванні та є специфічними для цього виду перекладу.

Ключові слова: аудіовізуальний переклад (АВП), компресія, опущення, міжмовне субтитрування, синтаксичні трансформації.

Куликова А. Е., Головачева Ю. А. Переводческая компрессия межъязыковых субтитров художественных фильмов

Статья освещает проблему необходимости компрессии кинотекста при межъязыковом субтитровании с английского на украинский язык. Рассмотрены причины, которые приводят к компрессии кинодиалога. К основным переводческим трансформациям, которые ведут к компрессии, следует отнести опущение (удаление), замену языковых единиц и объединение синтаксических структур. Выявлены языковые единицы, которые чаще всего подлежат компрессии

при міжм'язиковому субтитруванні і являються специфічними для цього виду перекладу.

Ключевые слова: аудиовизуальный перевод (АВП), компрессия, опущение, міжм'язикове субтитрування, синтаксическіє трансформації.

Kulikova A. Ye., Golovachova Yu. O. Compression in Inter-lingual Subtitling of Feature Films

The article highlights the problem of compression of audiovisual text in inter-lingual subtitling from the English language into Ukrainian. The factors which cause the compression of the film dialogues are looked upon. Omission (or delete), change of the language unit and fusion of syntactic structures can be said to be the main transformations that lead to compression of the target text. Language units, that tend to be compressed and that are specific for inter-lingual subtitling, are found out.

Key words: audiovisual translation (AVT), compression, omission, inter-lingual subtitling, syntactic transformations.

Стаття надійшла до редакції 01.12.2012 р.

Прийнято до друку 28.02.2013 р.

Рецензент – к. філол. н., доц. Моїсеєнко О. Ю.

УДК 81'25 5

К. А. Малыгина

**МЕТЕОСИМВОЛ «ВЕТЕР» В ПОЭЗИИ П. Б. ШЕЛЛИ
(НА МАТЕРИАЛЕ «ОДЫ ЗАПАДНОМУ ВЕТРУ»):
ПЕРЕВОДЧЕСКИЙ АНАЛИЗ**

В ряду семиотических средств, посредством которых человек осваивает и оценивает окружающий мир, повышенный интерес в современной филологии проявляется к символам, ибо все более очевидной становится их значительная роль в процессах разного рода коммуникаций, в частности, в процессе перевода. Само понятие «символ», имеет многовековую историю развития и достаточно долго изучается в таких областях знания, как философия (П. А. Флоренский, А. М. Пятигорский, М. К. Мамардашвили, М. Хайдеггер и др.), семиотика (К. Бюлер, Ч. Пирс и др.), филология (А. Белый, В. М. Жирмунский, А. Ф. Лосев, С. С. Аверинцев, А. А. Тахо-Годи и др.), культурология (Ю. М. Лотман, Е. М. Мелетинский, В. Н. Топоров и др.), психология и психоанализ (З. Фрейд, К. Г. Юнг, Ж. Лакан и др.), мифопоэтика (N. Frye, J. Strelka, W. Hinderer, M. Jacoby и др.), искусство (Р. Барт, Ж. Деррида и др.) и др. Вместе с тем, оно недостаточно четко